

وکالت در مراجع قضایی (اتفاقی - تسخیری - معاضدتی)

مقدمه:

طرح و اقامه دعوی یا دفاع از آن در دادگستری علاوه بر داشتن دانش حقوقی، مستلزم دارا بودن مهارتی است که در بستر زمان و با ممارست به دست می‌آید و عدم آشنایی به این علم و فن موجب خواهد شد یا اصل حق، قابل مطالبه و استیفاء نباشد و یا دست کم احقاق آن با معطلی و اطاله مواجه گردد. از طرفی دسترسی آسان به عدالت هزینه‌هایی را نیز در پی خواهد داشت که تأمین آن برای همگان میسر نیست. در کشور ما برای دسترسی یکسان عامه به دادرسی عادلانه در اصل ۳۵ قانون اساسی آمده است: «در همه دادگاهها طرفین دعوی حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم شود.»

– وکالت در مرحله تحقیقات مقدماتی (دادسرا و...):

در مرحله تحقیقات مقدماتی، متهم می‌تواند یک نفر وکیل همراه خود داشته باشد. وکیل می‌تواند بدون مداخله در امر تحقیق پس از خاتمه تحقیقات مطالبی را که برای کشف حقیقت و دفاع از متهم یا اجرای قوانین لازم بداند به قاضی اعلام نماید. در مواردی که موضوع جنبه محرمانه دارد یا حضور غیر متهم به تشخیص قاضی موجب فساد گردد و در جرایم علیه امنیت کشور حضور وکیل در مرحله تحقیق با اجازه قاضی رسیدگی کننده خواهد بود.

– وکالت در مرحله رسیدگی در دادگاه:

در کلیه امور جزایی، طرفین دعوا می‌توانند وکیل یا وکلای خود را انتخاب و معرفی کنند. در مرحله دادرسی، وکیل می‌تواند برای دفاع از موکل خود ولو وکیل متهم هرگونه اقدام قانونی به عمل آورد.

انواع وکالت:

وکالت بر چند نوع است. متداولترین نوع آن وکالت انتخابی است که در آن شاکی یا متهم به اراده خود شخصی را که دارای پروانه وکالت است به عنوان وکیل خود معرفی می‌کند. انواع دیگر آن به شرح زیر است:

– وکالت اتفاقی:

غیر از وکلای دادگستری دارای پروانه وکالت هیچ‌کس نمی‌تواند در جلسات دادگاه با سمت وکالت مداخله نماید مگر به طور اتفاقی و آن هم به صورت محدود و این در حالتی است که شخص دارای معلومات کافی برای وکالت می‌باشد ولی شغل و حرفه او وکالت در دادگستری نیست و می‌تواند برای بستگان سببی (مثل

برادر، عمو و ...) یا نسبی خود (مثل همسر، پدر و مادر همسر و ...) وکالت نماید ولی در هر سال بیش از سه مرتبه چنین اجازه‌ای به او داده نمی‌شود.

برای انجام وکالت اتفاقی (موقت) نیاز به صدور مجوز از سوی کانون وکلای دادگستری می‌باشد.

– وکالت تسخیری:

در یک تعریف ساده می‌توان گفت: وکالتی است که از طرف دادگاه در امور کیفری برای دفاع از متهم به وکلای دادگستری ارجاع می‌شود.

وکالت تسخیری بر دو نوع است:

۱. **به درخواست متهم:** در دعاوی کیفری، شاکی و متهم حق دارند از وکیل استفاده کنند و اگر متهم توانایی مالی برای انتخاب و معرفی وکیل نداشته باشد می‌تواند از دادگاه درخواست کند تا برای او وکیلی تعیین نماید. اگر دادگاه تشخیص دهد که متهم از نظر مالی قادر به انتخاب وکیل نیست با استفاده از بودجه دادگستری برای متهم وکیل تعیین می‌کند.

۲. **الزام قانونی:** در جرایمی که مجازات آنها حسب مورد اعدام، قصاص نفس، سنگسار و یا حبس ابد است داشتن وکیل برای متهم ضروری است و چنانچه متهم شخصاً وکیل معرفی نکند دادگاه مکلف است برای او وکیل تسخیری تعیین نماید حتی اگر شخص متهم چنین درخواستی را به عمل نیاورد. البته در جرایم منافی عفت متهم حق دارد از حضور یا معرفی وکیل برای خودش امتناع کند.

وکیل تسخیری که از سوی دادگاه برای متهم انتخاب می‌شود از سوی متهم قابل تغییر نیست مگر در مواردی که وکیل تسخیری یا همسر یا فرزند او دارای نفع شخصی در قضیه باشند یا رابطه خویشاوندی بین وکیل با یکی از اصحاب پرونده وجود داشته باشد و مواردی از این دست که بی‌طرفی و امانت وکیل را دچار تردید نماید. (ماده ۱۸۷ قانون آئین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری)

– وکالت معاضدت:

وکالتی است که از طرف کانون وکلای دادگستری در امور مدنی (مثل تقسیم ارث، تخلیه عین مستأجره، خلع ید، طلاق و ...) به وکلای دادگستری ارجاع می‌شود. برای بهره‌مندی از این تأسیس مفید، متقاضی (خواهان یا خوانده) باید درخواست خود را به دبیرخانه مؤسسه معاضدت مستقر در کانون وکلای دادگستری و یا به دفتر دادگستری محل اقامت خود تسلیم نمایند. سپس دفتر دادگستری یا کانون تقاضانامه را به انضمام مستندات و مدارک لازم به دبیرخانه معاضدت می‌فرستد. اگر مؤسسه معاضدت قضایی لازم بداند می‌تواند از متقاضی توضیحاتی بخواهد و برای این امر از او دعوت کند.

پذیرش یا رد درخواست با مؤسسه معاضدت قضایی است و اگر مؤسسه تشخیص داده که مقصود متقاضی از طرح دعوا سوء استفاده است از تعیین وکیل خودداری و تقاضا را رد می‌کند.

وکیل منتخب مکلف است قرارداد حق الوکاله تنظیم کند و نسخه دوم قرارداد را با رسید وکالت نامه به دبیرخانه معاضدت قضایی بفرستد و پس از خاتمه رسیدگی اگر موکل برنده دعوی شود و به اصطلاح محکوم له باشد باید یک پنجم حق الوکاله را وصول و به صندوق کانون وکلا پرداخت کند مگر این که ثابت نماید که دریافت حق الوکاله قانوناً ممکن نبوده است. وکیل معاضدتی باید از جریان کار پرونده و روند رسیدگی، شعبه قضایی کانون را مطلع سازد.

چنانچه تقاضای انتخاب وکیل معاضدتی رد شود متقاضی می تواند ظرف ده روز از این تصمیم به هیأت مدیره کانون شکایت کند. رأی این هیأت درخصوص رد یا پذیرش درخواست، قطعی است.

* کانونهای وکلای دادگستری و هیأت اجرایی ماده ۲ آئین نامه اجرایی ماده ۱۸۷ برنامه سوم توسعه، مکلف به تأمین وکیل معاضدتی برای اشخاص بی بضاعت یا اشخاصی که قادر به پرداخت حق الوکاله هنگام انتخاب وکیل نیستند می باشند. تشخیص بی بضاعت بودن یا عدم توانایی اشخاص برای پرداخت حق الوکاله با دادگاه مرجع رسیدگی به دعوی است.

* وکلای دادگستری و مشاوران حقوقی وظیفه دارند هر ساله در سه دعوی حقوقی به عنوان معاضدت قبول وکالت نمایند و اگر موکل محکوم له واقع گردید حق الوکاله قانونی از آنچه که وصول شد به او پرداخت می شود.

از این رو کسانی که قدرت پرداخت حق الوکاله را ندارند می توانند از کانون وکلا یا هیأت اجرایی ماده ۲ آئین نامه اجرایی ماده ۱۸۷ و یا از رؤسای حوزه قضایی تقاضای معاضدت نمایند مشروط به این که دعوی واقعی بوده و راجع به شخص متقاضی باشد.